

ZÁRÓJELENTÉS

A „Mezőgazdasági anyagok rheológiája és felületi jellemzői”
című az OTKA által támogatott kutatási programról (OTKA 46917)

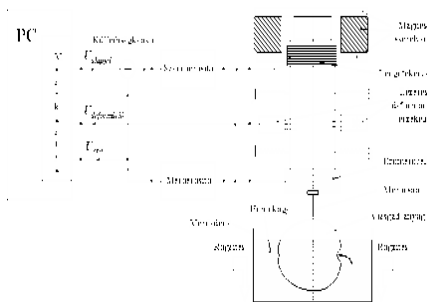
1. Bevezetés

A kutatási időszakban sikerült megvalósítani a pályázatban kitűzött célokat az OTKA Iroda és a Mezőgazdasági Gépesítési Intézet (MGI) között létrejött szerződés 2. sz. mellékletében kijelölt feladatokat. Az évente elkészült részjelentések tartalmazták a szakmai eredményeket, amelyek zömét publikációkban adtuk közre. A kiadványokba megtalálható a szakirodalom feldolgozása ezért jelentésemben ezzel nem foglalkozok. A zárójelentésben nem az évente végzett feladatokat és eredményeket ismertetem, mivel egy-egy feladatcsoport művelése nem fejeződött be a megjelölt időszakban, valamint évente adtam le részjelentéseket. A feladatcsoportokról összefoglalóan (az éves tervektől függetlenül) számolok be, megjelölve a „kutatási munkatervben” kijelölt programpontot.

2.1 Berendezés ismételt terheléssel történő vizsgálatokhoz

Ismételt terhelések megvalósításához (2005, a, b,) a DyMaTest típusú mérőberendezést alkalmaztuk, amelyet Dr. Petróczky Károly egyetemi docens, villamosmérnök épített fel, az OTKA kutatócsoport tagjaként.

(1. ábra)

1. ábra A DyMaTest típusú mérőberendezés elvi vázlata

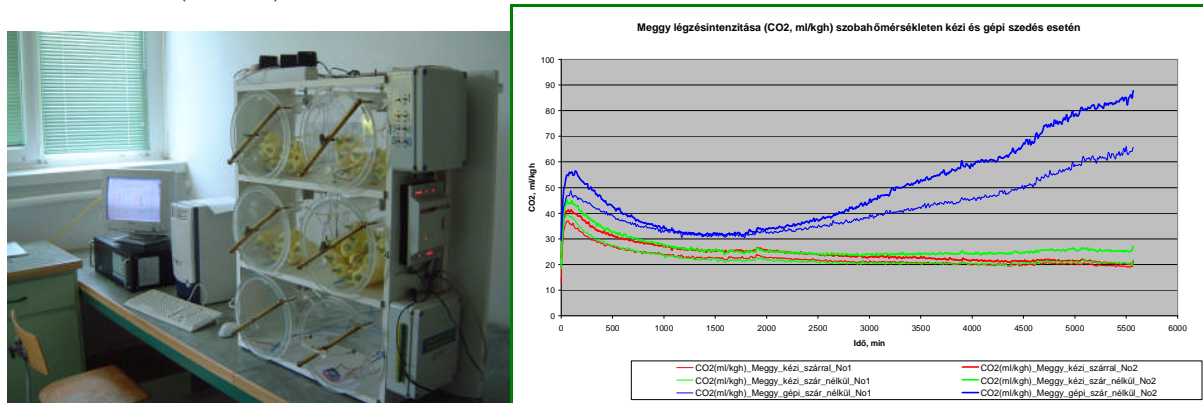
Az elektromechanikus átalakító az analóg villamos jelet erőhatássá transzformálja. A nagyfrekvenciás terhelés miatt kis tehetetlenségű rendszerre van szükség. A szükséges eredményt nagyteljesítményű hangszóró segítségével érték el. A hangszóró csévetestére erősített terhelőszál kis tömegű alumíniumból készült, a speciális egyedi kivitelű indukciós távadó pedig inercia-erőkkel a rendszert alig terheli. Így a berendezés 50 Hz értékig gyakorlatilag torzításmentes. A terhelő egység és a befogott növény – a tartókereten keresztül – zárt rendszert alkotnak, ennek ellenére a mérőelemeket úgy helyezték el, hogy a tényleges hatásokat érzékeljük. A keret – és így az egész terhelő berendezés – saját frekvenciáját merev kivitelezéssel megnövelték, így berezgések a méréstartományban nem fordultak elő.

A terhelőegységet számítógép vezérli, így tulajdonképpen tetszőleges terhelés megvalósítható. A vezérlőprogram a lineáris terhelésen kívül szinusz, háromszög, és négyszög jeleket tud előállítani. A maximális amplitúdó 20 N. A mérési eredményeket is a számítógép fogadja, képernyőn megjeleníti, és alap feldolgozásokat végez el.

2.2 Berendezés a gyógyulási folyamat elemzéséhez

A termények sérülésének mértékét, a gyógyulási folyamatot (2004/b) a termény széndioxid-emissziójának alapján értékeltük. Olyan berendezést alakítottunk ki, amellyel – egyidejűleg 6

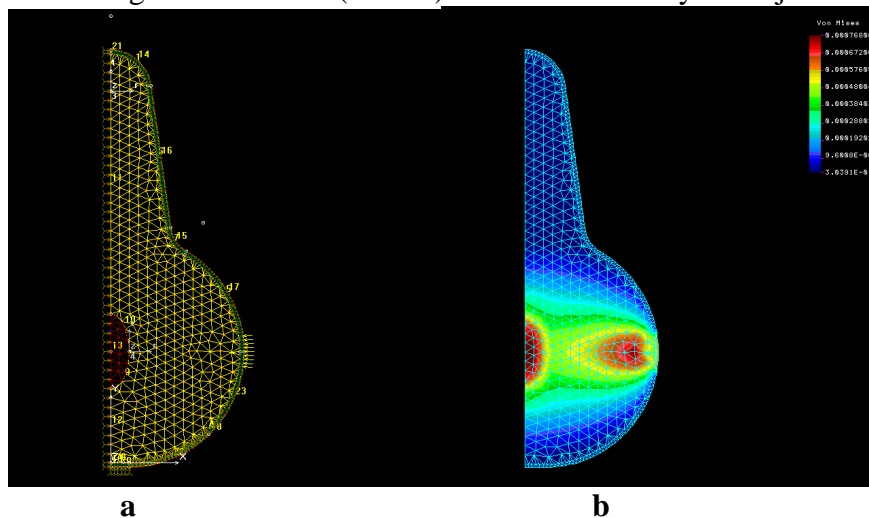
halmaznál lehet nagy pontossággal a széndioxid kibocsátást meghatározni. A berendezést a kutatócsoport tagja Deákvári József villamosmérnök, a Corvinus Egyetemen együttműködve alakította ki. (2. ábra)

2. ábra A gyógyulás folyamatának és a sérülés mértékének meghatározásában szolgáló berendezés, és mérési eredmény.

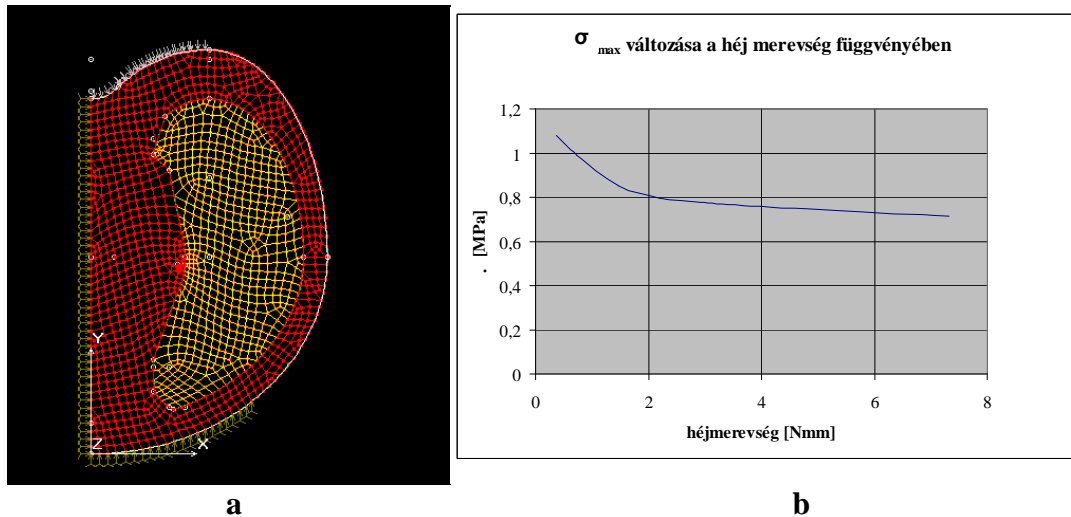
3. A termények mechanikai felületi jellemzőinek numerikus analízise, a héj hatásának vizsgálata. (2004/a, 2005, 2006, 2007)

Numerikus analízissel (VEM) kimutattuk, hogy a feszültségek maximumai a terhelési felület réteg alatt, illetve a magháznál vannak (3. ábra) Hasonló eredményekhez jutottunk almánál is.

3. ábra A „körte” modell felépítése (a), és a feszültségek eloszlása(b)

Számos numerikus modellszámítás (4. a ábra) alapján megrajzoltuk (4. b ábra) a paradicsombogyóban azonos terhelés hatására fellépő maximális feszültséget a héjmerevség függvényében. Érdekes eredmény, hogy merevebb héj esetén a termény belsejében csökken a maximális feszültség értéke.

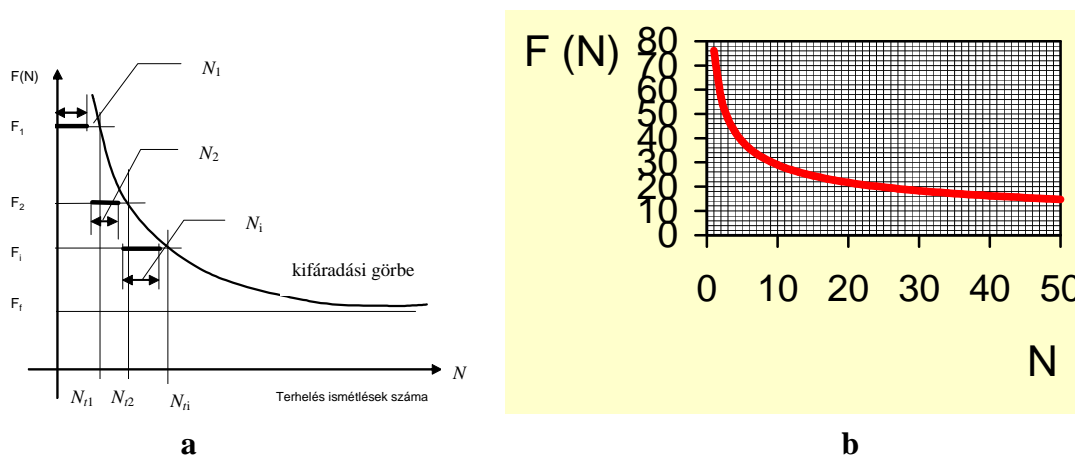
4. ábra A héj szilárdsági hatásának modellezése (a), és a héjmerevség és a maximális feszültség kapcsolata adott terhelés esetén (b)

A burgonya esetében is megfigyelhető a terhelés alatti rétegben kialakuló feszültségcsúcs, de más inhomogenitás nincs.

4. Dinamikus és ismételt terhelések hatása (2005, 2006, 2007)

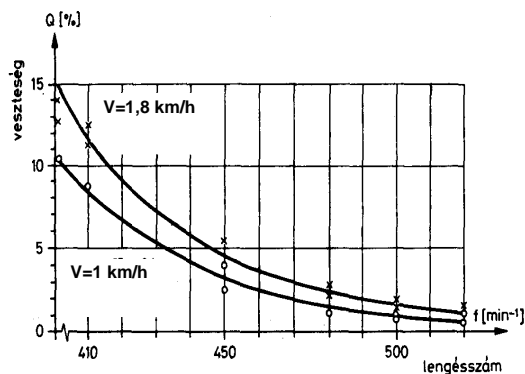
4.1 Ismételt terhelőerő hatása a termény leszakadására

A szőlő-betakarítás során mérésekre alapozott modellszámítást végeztünk a gyorsulások alakulásának, és az átlagtömeg ismeretében a kocsánynál fellépő maximális erő meghatározására.

5. ábra Az elméleti kifáradási görbe (a). A szőlőfürt (olaszrizling) kifáradási görbéje (b).

Ismételt terhelés hatására a termény sokkal alacsonyabb erő hatására válik le, mint a szakítóerő. W. Weibull (5. a ábra) kifáradási modelljének alkalmazásával, valóságos szőlőleválasztási folyamat (6. ábra) figyelembevételével sikerült összefüggést felállítanunk a szőlőfürt kocsány kifáradására (5. b ábra).

6. ábra Veszteség a rázóujjak lengésszámának függvényében.

Adott (N) terhelés ismétlése estén a leválást előidéző erő az alábbi összefüggéssel számolható:

$$F = F_f + \frac{K}{N}$$

A vizsgált *olaszrizling* fajtánál F_f értéke 17 N, és K értéke 56 N.

4.2 Dinamikus terhelés hatása

Mérésekkel, és matematikai úton is igazoltuk, hogy az almás termésű gyümölcsök, valamint gumós zöldségek nyomó terhelés-alakváltozás állapota jól jellemezhető a Poynting-Thomson anyagegyenlet felhasználásával. Így a terhelőerő és az alakváltozás közötti kapcsolat egy adott hengeres csap esetén:

$$w_0 = \gamma \left\{ F - F \left(\frac{\lambda}{E} - \Theta \right) \left(1 - e^{-\frac{E}{\lambda} t} \right) \right\}$$

egyenlettel leírható.

Itt γ a termény rugalmas, a Θ pedig a relaxációs viselkedését jellemző tényezők.

Bebizonyítottuk, hogy lassú terhelés mellett:

$$\dot{F} \rightarrow 0 \text{ esetén } w_0 = \gamma F, \text{ a test lineárisan rugalmasan viselkedik.}$$

Gyors terhelésnél esetén pedig:

$$\dot{F} \rightarrow \infty$$

$$\frac{\lambda}{E} = \Theta \rightarrow E_\infty = \frac{\lambda}{\Theta} \text{ esetén } \gamma_\infty = \frac{\gamma \Theta}{\left(\frac{\lambda}{E} \right)}, \text{ tehát a test ebben az esetben is rugalmasan}$$

viselkedik!

A mérési eredmények alapján meghatározott rendszer paramétereiket a 1. táblázatban foglaltuk össze.

1. táblázat: Néhány növény dinamikus rheológiai jellemzői

Termény	γ (mm/N)	λ_0 $\left(\frac{Ns}{mm} \right)$	Θ (s)	γ_∞ (mm/N)
Burgonya (Desiree)	0,047	953,8	40,1	0,042
Alma (Jonathan)	0,09	1811	97,86	0,054
Paradicsom	0,22	73,9	11,1	0,015
Őszibarack	0,28	95	9,4	0,098
Körte (Vilmos)	0,13	136,1	13,6	0,099

4.3 Ismételt nyomóterhelés hatása (2005)

Definiáltuk, és elméleti úton, valamint mérésekkel bizonyítottuk a „dinamikus kúszás” jelenségét, amely állandó amplitúdójú és frekvenciájú ismételt terhelésnél lép fel. A jelenség lényege, hogy az ismételt leterhelés ellenére a felső és alsó alakváltozási burkoló görbe a statikus kúszásgörbéhez hasonló! Hengeres nyomócsappal végzett szinuszos terhelés esetén, a PT test anyagegyenletét feltételezve a dinamikus kúszást leíró egyenletek, a terhelés-alakváltozás összefüggés alsó és felső burkológörbéi:

$$w_{zMIN} = b \left[\frac{1}{a} (1 - e^{-at}) - \frac{r}{a^2 + \omega^2} (1 + \sin(\beta) \cdot e^{-at}) \right],$$
$$w_{zMAX} = b \left[\frac{1}{a} (1 - e^{-at}) + \frac{r}{a^2 + \omega^2} (1 - \sin(\beta) \cdot e^{-at}) \right],$$

egyenletekkel írhatók le.

Az összefüggéseknél az alábbi jelöléseket alkalmaztuk:

$$r = \sqrt{(a + \Theta\omega^2)^2 + (a\omega\Theta - \omega)^2}, \quad \operatorname{tg}\beta = \frac{a\omega\Theta - \omega}{a + \Theta\omega^2}, \quad a = \frac{1}{\gamma\lambda_0}, \quad b = \frac{F_A}{\lambda_0},$$

(F a terhelés amplitúdója, a terhelés szögsebessége).

Mérésekkel igazoltuk, hogy a dinamikus kúszás esetén a tönkremenetel könnyebben következik be háromszög, illetve négyszög ismétlődő terhelés hatására.

5. Az ejtővizsgálatok eredményei (2004.a, c, 2007)

Arra a kérdésre keressük a választ, hogy valamely (roncsolásmentesen mérhető) tulajdonság *miként és mennyire* alkalmas egy kísérlettel megállapítandó másik (roncsolással becsülhető) tulajdonság előrejelzésére, ha ez utóbbi egy karakterisztikus valószínűségi változó. Közelebbről: keressük a paradicsombogyó tömege és keménysége hatásának erősségét. A kérdés itt az, hogy egy kézbevett bogyó nevezett tulajdonságának megmérése alapján mit lehet mondani a leejtett bogyó repedéssel jellemzett viselkedéséről, azaz a dinamikus terheléssel szembeni ellenálló képességéről. A *hatás erőssége* tehát nem más, mint a választott tulajdonságra alapozott jövőbeni (várható) viselkedés prognosztizálhatóságának a mértéke.

Eredmények:

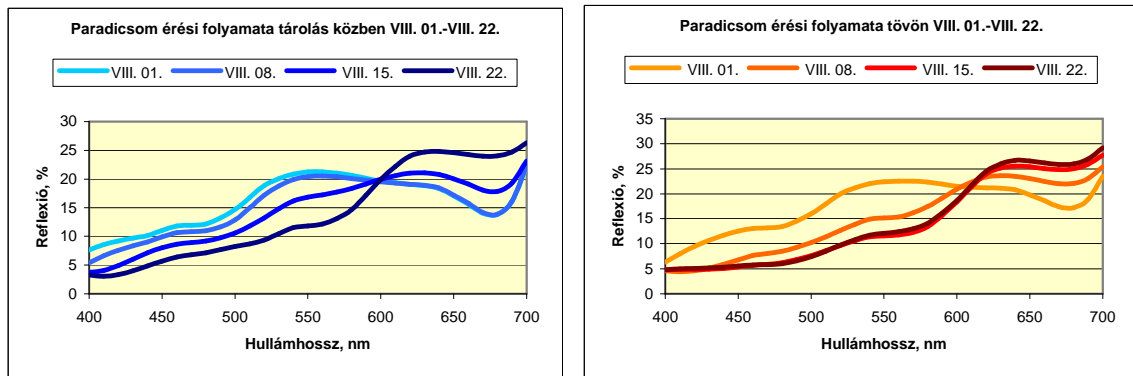
- a várható értékek különbsége szükséges feltétele a repedt-nem repedt állomány valamely tulajdonság szerinti eloszlása szétválásának, de nem mérőszáma a hatás erősségének: ehhez az egyedi értékekhez tartozó eloszlások szétválásának mértékét kell megtalálni;
- modellképzés a hatás erősségének megítélésére az egyedi értékek sűrűségfüggvényének felhasználásával;
- megmutattuk a jelenség szimmetriáját;
- kétváltozós – várható érték és szórás – eloszlás esetén feltételeket találtunk annak két eloszlásra bontására az eloszlás paramétereire vonatkozóan;
- példákat adtunk előbbi szétbontás bemutatásaként.

6. A felület optikai jellemzői és a biológiai állapot kapcsolata (2005, 2007)

Az intenzív öntözéses, fóliatakarásos, támrendszeres eljárással nevelt étkezési paradicsomfajta (*Fanny*) különböző kiinduló állapotú – zöld, félérett, érett – bogyójának érésmenetét azonosított egyedek tövön (in vivo) történő mérésével követtük

A mérések öt hete során négy alkalommal tárolásra is leszedtünk bogyókat. Így a tövön folyamatosan érő, különböző állapotú egyedek mérése mellett a leszedett és egyre hosszabb tárolásnak alávetett egyedek jellemzőit is meghatároztuk. A mérésorozat elsősorban számozott – azonosított – bogyók egyedi tulajdonságai mérésének céljából történt. 10-10 bogyó alkotott egy-egy csoportot, amelyek tulajdonságait statisztikailag is értékeljük. A mérésekkel a tövön fejlődő-érő bogyók egyes tulajdonságainak in vivo vizsgálata és a tárolás során azok alakulásáról akarunk képet kapni.

- tövön: geometria, keménység, reflexiós spektrum;
- tároláskor: tömeg, keménység, reflexiós spektrum.

7-8. ábra. A zöldnek talált bogyók (2006) reflexiós spektrumának változása négy mérési alkalommal: tövön illetve tárolva (~10°C)

A reflexiós spektrum alapján a zöld mintacsoporton végeztük a vizsgálatokat, mely az elemszámból adódóan 3 hetes időintervallumot jelentett. Reflexiós színmérésre a Minolta CM503i típusú, 400-700 nm tartományban reflexiós spektrumot előállító kézi műszert használtuk. A mintahalmazok mérések kezdetekor végzett összeállításánál is a színmérővel képeztük a csoportokat.

A kiindulási állomány a konfidencia intervallumát tekintve homogénnek mondható. Az érés első szakaszában a 600-700 nm-es hullámhossztartományban a reflexió monoton növekvő tendenciát mutatott, mind a tövön mind a tárolt egyedek esetében. A tövön érők azonban mintegy 10 nappal hamarabb elérték az érett stádiumot. A tárolt és a tövön érők közti érési különbség 20 nap után kiegyenlítődött. Az érett stádiumba került paradicsomok esetében a reflexió az említett 600-700 nm-es tartományban monoton csökkenő tendenciába ment át. Ez jellemző mind a tövön mind a tárolt paradicsomoknál. A 600 nm alatti hullámhossztartományban a reflexióra az érés egész folyamata alatt csökkenő tendencia jellemző. Az optimális érési állapot meghatározásához a 600-700 nm hullámhossztartomány bizonyult használhatónak.

7. Éretten/éretlenül leszedett, színükben információt hordozó termények spektrumában a tárolás során tapasztalható változások mérése (2006-2007)

Az intenzív öntözéses, fóliatakarásos, támrendszeres eljárással nevelt étkezési paradicsomfajta (*Fanny*) különböző kiinduló állapotú – zöld, félérett, érett – bogyójának érésmenetét tövön azonosított egyedekkel mérve követtük (2006 nyara).

A mérések ~öt hete során négy alkalommal tárolásra is leszedtünk bogyókat. Így a tövön folyamatosan érő, különböző állapotú egyedek mérése mellett tárolásra leszedett egyedek jellemzőit is meghatároztuk. 10-10 bogyó alkotott egy-egy csoportot, amelyek tulajdonságait statisztikailag értékeltük. Kísérleteket megzavarta a közben elszenvedett lopáskár. A mérésekkel a tövön fejlődő-érő bogyók egyes tulajdonságainak in vivo vizsgálata illetve a leszedettek tárolása során azok alakulásáról akarunk képet kapni.

A bogyón mért jellemzők:

- tövön: geometria, keménység, reflexiós spektrum;

- tároláskor: tömeg, keménység, reflexiós spektrum, részben térfogat.

Általánosan azt mondhatjuk, hogy a tenyészidő szerint minél későbbi időpontban érik be a bogyó, annál kevésbé alkalmas tartós tárolásra.

Tömeg:

- a tövön érés vizsgálatainál sem az idő, sem az érettségi állapot szerint a vizsgált időszakban nem lehet tömegük várható értékében különbséget kimutatni, s következményként ugyanez állítható a relatív tömegváltozásra is;
- a hűtve tárolás során a tömegváltozás lefolyása sem mennyiségileg, sem minőségileg nem mutatott szignifikáns különbséget, azonosnak tartható törvényszerűség vezérli a folyamatot.

Keménység:

- mint az várható, szignifikáns különbséget mértünk az érettség szerinti csoportok keménysége között. Az éretlenek várható keménysége legalább kétszerese a másik kétállapotúakénak, és a félérett is határozottan elkülönül az érettől;
- azt találtuk, hogy a félérettek keménységének a legnagyobb a bizonytalansága. Az eredmény utalhat arra is, hogy a szín alapján történő kiválasztás a féléretteknél a keménység tekintetében sokkal szélesebb skálán mozoghat szemben a másik kettővel;
- a legelső szedést követő tárolás során szignifikánsan csökkenő keménységet mértünk függetlenül a kezdeti érettségi állapottól;
- a tároláskor a félérettek keménysége jó közelítéssel egy hét késéssel követi az érettek keménységét;
- ha elfogadjuk a tárolás során a keménységcsökkenés stabilizálódó jellegét, akkor az érett és félérett bogyók korábbi keménységük 25%-át veszítik el hetente, de a zöldek ezt az ütemet mintegy két hét késéssel és fokozatosan növekedve érik el;
- a keménységcsökkenés minőségéről azt írhatjuk, hogy a félérettnél találtunk hasonló jelleget a tövön érés és a tárolás között, az érett és az éretlenek különbözőképp viselkedtek tövön és tárolva.

Bogyósűrűség:

- a Fanny fajta egyetlen bogyó kivételével vesztett sűrűségéből, míg az F1 esetén pontosan a fordított eset realizálódott, de a bogyósűrűségek várható értékeinek a két időpont közötti különbségét a mérések még egyik fajtánál sem támasztják alá szignifikáns módon;
- az első időpontban a fajták szerint egyezőnek vehető sűrűség szignifikánsan különbözővé vált a hét elteltével ($P=95\%$). Ennek oka, hogy a két fajta ellenkező irányú változást mutat;
- azt találtuk, hogy e két fajta esetén a sűrűségváltozásban a térfogatváltozás a fő-, a tömegcsökkenés a mellékszereplő;
- mindkét fajtára fenntartjuk azt a hipotézist, hogy nagyobb bogyótömeghez általában kisebb bogyósűrűség tartozik.

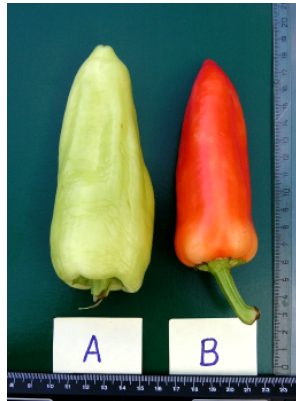
Becsült bogyótérfogat:

- a bogyók alakját ellipszoiddal modellezve azt kaptuk, hogy akár a 'gömbölyded-zömök' Fanny, akár a 'hosszúkás-karcsú' F1 fajta esetén 5-7%-kal alábecsüljük a valódi térfogatot: ezt felhasználva a becslés korrekciójára – tömeges mérések esetén – a relatív hiba abszolút értékének átlaga 2-3% körülire várható a fenti típusú bogyóalakok esetén.

8. A felület geometriája: módszer kidolgozása és alkalmazása közel forgásszimmetrikus testek felületének becsülésére a paprika példáján (2005, 2006)

A paprika bogyója a szedést követően biológiailag továbbra is aktív, felülete az egyik főszereplő (hő- és nedvességháztartás, CO_2 forgalom). Az összehasonlításhoz fajlagos jellemzőkre van szükség, s ezért a paprika felületének meghatározása matematikai-, mérés- és

számítástechnikai feladat: ezzel foglalkoztunk annak a módszernek más irányú megközelítése kapcsán, amellyel a német kutatók a *Cavalieri elv* felhasználásával a bogyó fényképe alapján becsülik a felületét (9. ábra)

9. ábra. Két paprika felületének meghatározása: balról 110, jobbról 87 cm² adódott a tórusz- és a kúpjelleg figyelembevételével

Számításba vettük a kúpszerű paprika alakjának hatását, erre vonatkozóan alapvetően az átmenet tóruszjellegének figyelembevételével korrekciókat adtunk meg, amelyeket két különböző egyedre alkalmaztunk is. Ennek során két paprika felületét határoztuk meg: 110 illetve 87 cm² adódott a tórusz- és a kúpjelleg figyelembevételével. Javasoltunk egy új másik módszert is, amelynek lényege, hogy n felvételt készítve, a kontúrt véletlen alakzatként értelmezve valamint a bogyót forgástestként modellezve (a *Guldin tétel* alkalmazásával) meghatározzuk a felület véletlennek adódó nagyságát, majd a szórás felhasználásával becsüljük annak várható értékét.

Ezek után a paprika felszínének fényképekre alapozott a számítógépes képfeldolgozásával foglalkoztunk. Noha alkalmazhatunk Moiré vagy sztereo képeket is, mi csak az egyszerű fotókra alapoztunk. Az egyes paprikákról 5 db 45°-os elforgatással képeket készítettünk. Olyan módszert dolgoztunk ki, amellyel lehetséges a paprika háromdimenziós rekonstrukciója. Az algoritmust optimalizáltuk, hogy a lehető legpontosabb eredményt kapjuk, de kellően gyors is maradjon. A 3D rekonstrukció után meghatároztuk a paprikák felületét és térfogatát is. A referencia módszert keresve megállapítottuk, hogy erre a legalkalmasabb eljárás a paprika feldarabolása és kiterítése, majd az 'elemi felületeknek' a fényképezésre és számítástechnikára alapozott módszerrel végrehajtott összegzése. Eljárásunk hibája nem haladta meg a 2.1% -ot. Módszerünk korlátja a túlzottan irreguláris forma.

9. A levél jellemzők és a tápanyag- ellátás kapcsolata (2006, 2007)

Az MGI rendelkezik egy csúcstechnológiát képviselő távérzékelési eszközzel, az AISA DUAL hiperspektrális szenzorral. A berendezés 400-2400 nm hullámhossz tartományban képes érzékelni, ezen belül a látható tartományban igen nagy, 1 nm-es pontossággal. A berendezés képes egy adott hullámhosszon képet készíteni, ahol a denzitás eltéréssel a reflexió változását láthatjuk „képszerűen”. A felvett objektum bármely pontjáról spektrum függvényében fel tudjuk rajzolni a a reflektancia változását. A talaj és a növényi levél esetében megállapíthatjuk, hogy a reflektanciát markánsan befolyásoló anyagi összetevő hiányában a beltartalmi jellemzőket jobban tudjuk integrális optikai tulajdonságokkal (pl. szín) meghatározni, mint differenciálisokkal (pl. a spektrum adott pontjaiban mérhető reflektanciákkal).

A szín összetevőket a következő összefüggésekkel számolhatjuk ki egy adott felületi ponton:

$$X_{x,y} = A \int_{380}^{780} P_c(\lambda) \rho(\lambda, x, y) \bar{x}(\lambda) d\lambda, \quad Y_{x,y} = A \int_{380}^{780} P_c(\lambda) \rho(\lambda, x, y) \bar{y}(\lambda) d\lambda, \quad Z_{x,y} = A \int_{380}^{780} P_c(\lambda) \rho(\lambda, x, y) \bar{z}(\lambda) d\lambda.$$

A képletekben „A” állandó, $P_c(\lambda)$ a megvilágítás spektrális teljesítmény eloszlása, $\rho(\lambda, x, y)$ a megfigyelt test felületéről reflektált teljesítmény eloszlás; $\bar{x}(\lambda), \bar{y}(\lambda), \bar{z}(\lambda)$ mennyiségek a spektrumszínek CIE eloszlási együtthatói, amelyek a színtartományokba való transzformációt biztosítják. Az aktuális megvilágítás ($P_c(\lambda)$) a naptól származik, amely napszakonként változik, értékét a légkör is befolyásolja. A $P_c(\lambda)$ aktuális értékét, és a reflektált energiát a felületi pontokon $\rho(\lambda, x, y)$ a hiperspektrális szenzor méri. A bábolnai B 22-es tábláról a fedetlen talajfelszínről, valamint a kukoricaérés végén, augusztusban a növényzetről repülőgépről készítettünk légi felvételeket A táblán 100x100 méteres rácspontokon vettünk talajmintát a beltartalmi vizsgálatokhoz, valamint adott helyeken 1 m²-ről összegyűjtött növényzet tömegét határoztuk meg.

A felvételek felhasználásával az egyes színjellemzőket határoztuk meg. A talaj mért humusztartalma (H, %) és a talajfelszínről készített 256-os beosztású skálán jellemzett vörös színérték között találtuk a legszorosabb kapcsolatot:

$$Z = 99740,6 \exp(-3,18 H), \quad R^2 = 0,901. \quad \text{A terméshozam (g/m}^2\text{) és a levélfelületről készült felvételek zöld színjellemzője közötti kapcsolat szintén szoros: } Y = 239,8 \exp(-0,00016 G), \quad R^2 = 0,86.$$

A talajvizsgálati eredmények alapján a foszfor és a kálium tartalom igen jó volt, a nitrogén ellátottság viszont közepes. Mivel ilyenkor különösen meghatározó a talaj N ellátottsága a talaj-növény rendszerben a termésmennyiség – humusztartalom – nitrogénellátottság között kerestünk kapcsolatot:

$$N = 0,039 - 0,0013H + 7,361 \cdot 10^{-6} G, \quad R^2 = 0,966 \quad \text{Az „N” a talaj nitrogéntartalma (g/kg).}$$

A talaj nitrogéntartalmának területi eloszlása tehát kalkulálható csupán távérzékeléssel, és ismert helyeken végzett talaj vizsgálatokkal, és a terméshozam ismeretében.

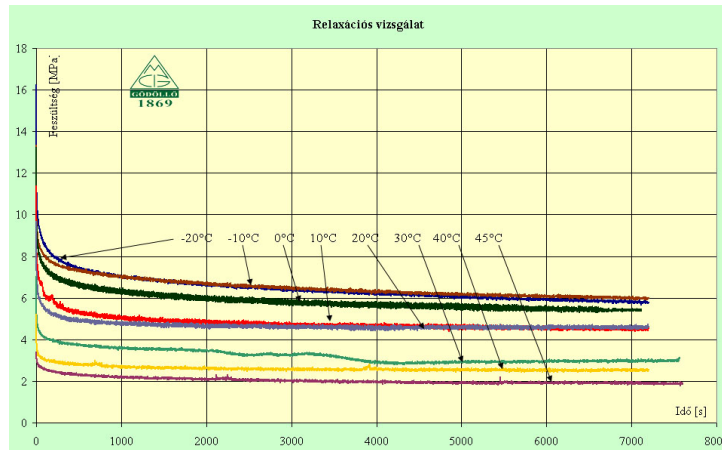
10. A rheológiai anyagegyenletek pontosítása mezőgazdasági fóliáknál (2005, 2007)

A nemlineáris hatásokról, az UV sugárzás következményeiről korábbi jelentéseinkben számoltunk be, most a hőmérséklet hatását elemezzük. A műanyagok terhelés hatására az idő függvényében elhúzódó deformációt vagy feszültségváltozást szenvednek. Az úgynevezett kúszási és ernyedési folyamatokat követni képes, legegyszerűbb lineáris anyagmodell a Poynting-Thomson formáció, amelynek végleges formája egytengelyű állapotban:

$$\sigma = E\varepsilon + \lambda\dot{\varepsilon} - \vartheta\dot{\sigma}, \quad \text{amit a fóliák rheológiai tulajdonságai változásának megállapításához}$$

használtunk fel. Ahol: $\sigma = \sigma(t)$ a feszültség [MPa], $\varepsilon = \varepsilon(t)$ a fajlagos nyúlás [-], $\dot{\sigma}$ és $\dot{\varepsilon}$ a fentiek időszerinti deriváltjai, ϑ, E a differenciálegyenlet paraméterei.

A vizsgálatokat egy INSTRON 5581-as típusú anyagvizsgáló géppel végeztük kiegészítve egy INSTRON 3119 típusjelű, folyékony széndioxidos klímaberendezéssel. A hőmérséklet 45°C és -20°C között volt. A fóliát gyors 500 mm/min-es sebességgel megnyújtottuk 5 mm-rel ($\varepsilon_a = 0,05$) majd a rendszert magára hagytuk 120 percre. A mért és számított eredmények mellőzésével a 10. ábrán a különböző hőmérsékleten mért relaxációs görbék láthatóak.

10. ábra A különböző hőmérsékleten mért relaxációs görbék.

Összefoglalás

A kutatási program célja a növények, termények és a termesztésben használt mezőgazdasági fóliák mechanikai, fizikai felületi jellemzőinek meghatározása volt. A kutatás eredményeként tisztáztuk a rheológiai tulajdonságokkal rendelkező növények felületének szilárdsági viselkedését a különböző terhelések (statikus, dinamikus, ismétlődő) és a biológiai állapotok függvényében. A mérésekhez berendezést építettünk. Modellt állítottunk fel a mezőgazdasági fóliák mechanikai jellemzésére, a környezeti hőmérsékleti, öregedési hatások figyelembevételével. A sérült növények gyógyulási folyamatának jellemzéséhez mérőberendezést és módszert fejlesztettünk. A növények alakjának felismerésére és jellemzésére matematikai modellt állítottunk fel. A növény felszíni reflexiók jellemzői és a biológiai tulajdonságok között kapcsolatokat tártunk fel. Az eredményeket a hiperspektrális távérzékelésben hasznosítottuk. A program keretében egy DSc dolgozat több fejezete, és egy PhD dolgozat készült.